

Dorovský, Ivan

Slovanská metropole

In: Dorovský, Ivan. *Konstantin Jireček : život a dílo*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1983, pp. 23-46

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121845>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

„Do Prahy mne vábí hlavně ta okolnost,“ přiznával se v dopise svému strýci Vojtěchu Šafaříkovi, „že tam mám více přátel a známých, kdežto jsem zde skoro jedině na sebe samého odkázán. Kromě prof. Zhishmana a několika kupců bulharských s nikým se zde nescházím: I kdo chce pracovat pro Slovanstvo, ať jde mezi Slovary; a Praha je vědecká jejich metropole.“¹

Konstantin Jireček stále více prozrazoval, že „chce pracovat pro Slovanstvo“. Odchod na studia do Prahy nebyl spjat pouze s jeho studiem historie a filologie. Vědecké ambice mladého Konstantina Jirečka směřovaly k tomu, aby se mu Šafaříkova pozůstalost stala ještě několikrát odrazovým můstkem. Touha po vědění byla u mladého Jirečka velmi silná a byla přímo či nepřímo podporována literárními a odbornými zájmy jeho otce Josefa Jirečka.

Dříve než se pustíme do podrobnějšího rozboru další etapy vědecké činnosti Konstantina Jirečka v oblasti slavistiky, budiž nám dovoleno pojednat stručně o situaci, jaká byla v Čechách na počátku 70. let, kdy Jireček přišel na studia do Prahy. V té době totiž, jak známo, vyvrcholily snahy české buržoazie o vyrovnání s habsburskou monarchií. Příznivou vnitropolitickou i mezinárodní situaci k takovému jednání vytvořilo vítězství Pruska nad Francií v roce 1870. Podle tzv. fundamentálek, což byly základní články předběžné dohody mezi vídeňskou vládou a českou buržoazií, měla být v Čechách zřízena zemská vláda s místodržitelem v čele. Byl to přirozeně značně zredukovaný původní státoprávní program, který ovšem i tak vyvolal nevoli německých buržoazních nacionalistů, kteří nakonec dosáhli toho, že vídeňská vláda návrh fundamentálek zamítla. Tím se opět potvrdilo, že slovanské národy nemohou věřit v uznání svých národnostních, hospodářských a politických práv v rámci rakousko-uherské monarchie. Ztroskotání státoprávního programu, v němž měšťanstvo vidělo základní dokument svého všenárodního úsilí, vedlo v řadách české buržoazie k rozštěpení. Převahu ve vídeňské vládě měli rakousko-němečtí liberálové, kteří pronásledovali Konstantinova otce Josefa Jirečka

¹ *Iz archiva na Konstantin Jireček, III, Sofija 1963, 26.*

„jako jednoho z nejnebezpečnějších Čechů“. Rakouskoněmečtí liberálové vystupovali proti národnostním a státoprávním požadavkům Čechů. Některé reformy a úpravy vídeňské vlády však přece jen pomohly také dalšímu vývoji českého školství, kulturního a osvětového života, zvláště po vydání prosincové ústavy z roku 1867. V sedmdesátých letech se rozhojnila česká literární produkce, vznikaly nové osvětové knihovny, většina buržoazní inteligence si kladla velké vlastenecké cíle, usilovala o české národní právo a o uznání národní rovnoprávnosti. V tomto duchu vystupovala i nastupující nová básnická a prozaická generace, k jejímž čelným představitelům patřili J. V. Sládek, o něco později Sv. Čech, J. Vrchlický, J. Zeyer, A. Jirásek a řada dalších.

Konstantin Jireček nepřicházel do Prahy na studia jako do nového, zcela neznámého nebo cizího prostředí. Měl zde, jak psal svému strýci V. Šafaříkovi, mnoho přátel. Již před příchodem do Prahy se seznámil s Františkem Palackým, který patřil k rodinným přátelům a navštěvoval rodinu Jirečkových. Palacký podporoval Jirečkovu slovanskou orientaci a (jak uvidíme dále) každé Jirečkovu dílo z oblasti slovanských dějin velmi vítal. Při studiu klasické filologie a historie Jireček poznal řadu tehdejších předních osobností českých, obecných a novodobých dějin, jejichž přednášky navštěvoval. Stykal se s prof. Josefem Emlerem, redaktorem Časopisu Českého muzea, jemuž z Vídně posílal první referáty o bulharských, srbských a chorvátských knihách a časopisech. Znal se s literárním historikem a jazykovědcem Adolfem Paterou, který se zvláště v mladších letech zabýval slavistikou, a se slavistou Martinem Hattalou, jenž na Šafaříkův podnět studoval slavistiku a který podle Šafaříkova vzoru řešil vztahy staroslověnštiny k ostatním jazykům slovanským. Právě v době příchodu K. Jirečka do Prahy Hattala uveřejnil v Osvětě stati o všeslovanském jazyce a písmě (1871, 1872).

Jirečkův zájem o dějiny slovanských literatur i o filologii v chápání minulého století byl silně ovlivněn Šafaříkem. V průpravném středoškolském období Jireček nejednou mohl sám zjistit, že v bádání o dějinách jižních Slovanů jsou četná „bílá místa“. O jižních Slovanech se hodně dověděl z vyprávění svého strýce dr. Jana Šafaříka, který od roku 1843 působil v Bělehradě a zabýval se mj. vydáváním starosrbských památek. Jak P. J. Šafařík, tak také dr. J. Šafařík tedy silně usměrňovali Jirečkův zájem o jižní Slovanů. Zájem Konstantina Jirečka o jižní Slovanů byl podněcen rovněž Šafaříkovým dílem Památky dřevního písemnictví Jiho-slovanů, k jehož druhému doplněnému vydání sestavil rejstřík.

Zmínili jsme se o Djurovi Daničićovi. Jireček již ve Vídni, tedy za svého průpravného vědeckého období, prepisoval ze Šafaříkovy pozůstalosti dvě srbské rukopisné památky: proroctví Štěpána Lazareviće a typikon (reguli) kláštera studenického. První památku, jak se dovídáme z Jirečkovy korespondence s D. Daničićem, přepsal již jako gymnazista vídeňský, pobývající o prázdninách roku 1871 v Praze, druhou dokončil

a poslal Daničićovi k otištění až v roce 1873 (ač i na jejím přepisu pracoval již dříve). Spolupráce mladého adepta vědy Konstantina Jirečka s historikem D. Daničićem byla významná jak pro vědu, tak pro samotného Jirečka. Starosrbské proroctví Štěpána Lazareviče, které poslal Jireček Daničićovi, zařadil a vydal Daničić v časopise *Starine*, který vydávala Jihoslovanská akademie. To bylo pro K. Jirečka, připravujícího se ke studiu na pražské univerzitě, velké povzbuzení. Zvláště jej potěšila Daničićova slova v předmluvě k tomuto vydání, v níž psal, že „Šafaříkův vnuk Jos. K. Jireček . . ., ačkoliv ještě mladý, již začal pronikat do slovanského dávnověku, zvláště srbského.“

Djuro Daničić pochvalnými slovy podnítil další Jirečkův zájem o starosrbské památky, které ze Šafaříkovy pozůstalosti Jireček usilovně přepisoval, studoval a připravoval k vydání. „Velmi mě těší, že připravujete k vydání typikon studenický sv. Sávy,“ psal Jirečkovi Djuro Daničić počátkem ledna 1872. Daničić jej vybízel k důkladnému srovnání přepisu s originálem a nabídl mu spolupráci při vydávání.²

Svůj vztah k D. Daničićovi chápal Jireček jako vztah žáka k moudrému učiteli. Zatímco Daničić byl již zkušený vydavatel starosrbských a staroslovanských památek, Jireček se „pokusil o to, poprvé starou památku slovanskou dle originálu samého k vydání připravití.“³

Počátkem října 1873 měl Jireček již dokončen přepis typikonu sv. Sávy, na němž pracoval téměř dva roky. Při jeho přepisu i při psaní předmluvy se řídil radami, které mu udílel Daničić počátkem předcházejícího roku (1872). Přestože svůj přepis dvakrát srovnal s originálem, ponechával zkušenému Daničićovi volnou ruku jak při⁴ úpravě předmluvy, tak i samého textu, neboť (psal mu v dopise z 9. října 1873), „já v těch věcech jsem posud jen začátečník i podrobuji se docela Vašemu úsudku“. Daničić byl skutečně Jirečkovým učitelem, který jej „vedl do kruhu vydavatelů památek jihoslovanských“. Tak na něj s láskou později Jireček vzpomínal.

Shrneme-li Jirečkovy práce z jeho průpravného gymnaziálního období a z období jeho vysokoškolských studií, dojdeme k závěru, že Konstantin Jireček se od samého počátku své vědecké činnosti zaměřil velmi široce na studium slovanské filologie v nejširším slova smyslu, jak byla v té době chápána, na studium jednotlivých období dějin slovanských, zejména balkánských národů, a na studium široce pojatých otázek geografických (včetně historického zeměpisu) a národopisných.

V podstatě tedy šlo o koncepci studia slavistiky, jak ji chápal a realizoval v jednotlivých obdobích své vědecké činnosti jeho děd P. J. Šafařík. Četní naši, bulharští, srbští a jiní badatelé buď tuto jasnou souvislost ne-

² Tamtéž, 23.

³ Tamtéž, 31.

⁴ Tamtéž, 31.

postřehli, nebo se drželi pozdějšího tvrzení K. Jirečka, který v roce 1895 napsal: „Sama vědecká činnost Šafaříkova je mi zčásti vzdálena, nespádajíc do mého oboru. Šafařík byl totiž především filolog, a moje studia se pohybují hlavně na poli dějepisném. Jen dějiny staršího středověku a historický národopis a zeměpis nás sblížují, dějinami pozdějších století středního věku se Šafařík zabýval málo a dějiny novověké mu byly předmět cizí.“⁵ Jirečkovy konstatování je sice správné, ale vztahuje se k pozdějšímu období jeho vědecké činnosti, kdy přistoupil k prvním syntetickým dílům a kdy pod vlivem historických skutečností doby, v níž žil a tvořil, sledoval nejnovější dějiny.

Všimněme si však znovu, jakými otázkami se Jireček zabýval v době gymnazijních studií ve Vídni a v prvních letech po příchodu do Prahy ke studiu historie a filologie. Především referoval o pracích týkajících se nejstarší nebo středověké historie národů Balkánského poloostrova, týkajících se jejich jazykových, národopisných, lidově slovesných, zeměpisných a literárně historických otázek. Převažovaly referáty, zprávy a informace o dílech, které shromažďoval ke studiu právě tak široce pojatých otázek slavistiky a balkanistiky, jichž se tak či onak ve svém vědeckém díle dotkl jeho děd P. J. Šafařík. Jirečkovy větší články a studie se týkaly stejného druhu otázek, kterými se zabýval Šafařík. Tak v bibliografii novobulharského písemnictví vycházel a pokračoval v díle započatém Šafaříkem: *Typikon sv. Sávy pro klášter ve Studenici* opsal z rukopisů, které se zachovaly v dědově pozůstalosti. Jeden z prvních Jirečkových samostatných článků o starobulharských nosovkách souvisel s jeho studiem (opět vycházejícím z prací Šafaříkových) listin k nejstaršímu období bulharských dějin, dnes také dějin makedonských.

O starobulharských nosovkách věděli již před Jirečkem především J. Dobrovský, P. J. Šafařík a V. I. Grigorovič. Tak J. Dobrovský psal ruskému slavistovi P. Köppenovi počátkem ledna 1824: „V Makedonii byl objeven dialekt, který je prý nejbližší staroslověnskému. Poukázal na to již Dalmatinec Lucius a já jsem zcela úmyslně prohlásil starý bulharsko-srbsko-makedonský dialekt za církevní slovanštinu. Nesmí se hledat na Moravě, také ne v Kraňsku, protože Cyril s sebou přinesl už hotové knihy a nenaučil se své řeči v Lublani, nýbrž v Soluni.“⁶ Dobrovského tvrzení byla shodná s názory Šafaříkovými.

P. J. Šafařík ve svých *Dějínách slovanského jazyka a literatury* podal mj. také výklad staroslověnského jazyka a literatury a hledal odpověď na otázku o jazyce a národnostním charakteru Cyrilova a Metodějova rodiště Soluně. Později V. I. Grigorovič, který po svých cestách po evropském Turecku přijel nejprve do Prahy referovat o tom Šafaříkovi,

⁵ Jireček, K., P. J. Šafařík mezi Jihoslovany, Praha 1895, 2.

⁶ Bechyňová, V., *Josef Dobrovský a česká bulharistika. Počátky poznávání bulharského jazyka u nás*, Praha 1963, 60–61.

upozornil na rinesmus (nosovost) v některých nářečích. Jirečkův zájem o lingvistické otázky byl vyvolán patrně právě Šafaříkovým výkladem nejstaršího období staroslověnského písemnictví, v němž upozorňoval na zachování nosovek.

Konstantin Jireček mohl z díla Šafaříkova i Grigorovičova jasně poznat, že otázka staroslověnských nosovek není definitivně vyřešena a že tudíž je to jedna z dalších otázek, kterým on i pozdější slavistická věda měli věnovat pozornost. Je pravděpodobné, že se k otázce studia nazál dostal K. Jireček teprve po tom, co jej na to upozornil Marin Drinov. Jirečka však hlavně a především přivedlo na myšlenku napsat o starobulharských (staroslověnských) nazál studium bulharských a makedonských kronik a listin. Z nich mu jasně vyplynulo to, co tvrdil V. I. Grigorovič, že se totiž v Makedonii dosud vyskytují zbytky starých nazál. V dubnu 1875 mu Marin Drinov, s nímž si stále pouze korespondoval, napsal, že je přesvědčen o někdejší existenci nosovek v bulharštině. „Kromě jiných důkazů to potvrzují také několik nynějších výslovností v západním Bulharsku...“ Když se pak koncem října 1875 Marin Drinov vrátil z Cařihradu přímo do Prahy a vyprávěl Jirečkovi o Turecku, Konstantin Jireček si zaznamenal do svého pečlivě vedeného deníku, že Drinov slyšel v Cařihradě od bulharských dělníků z Makedonie právě nazály: jenzik, ronka. „V Cařihradě prý bude 100 000 Bulharů, z nich 40 000 Makedonců.“

Již v prvním, průpravném, gymnazijním období své vědecké činnosti se Konstantin Jireček, jak jsme již poznamenali, soustředil na studium pramenů k nejstarším dějinám Slovanů, zejména Bulharů a Srbů. Dokládají to zejména četné referáty a recenze o sbornících starých listin k dějinám jižních Slovanů.⁷ Ve studiu odborné literatury k uvedenému období Jireček pokračoval s větší intenzitou také v době univerzitních studií v Praze. Uveďme zde aspoň několik Jirečkových recenzí prací, které jasně svědčí o jeho široce pojaté slavistické, ale hlavně balkanistické orientaci. Tak kniha francouzského vědce Alberta Dumonta *Le Balkan et l'Adriatique* (1873) poskytla Jirečkovi četné informace o dějinách, kultuře i způsobu života nejen Bulharů, nýbrž také Řeků, Albánců a jižních Slovanů Jaderského pobřeží. Jirečkovu podrobnou reprodukci obsahu knihy na stránkách Časopisu Českého muzea lze chápat jako průpravu k jeho pozdějším syntetičtějším výkladům dějin Srbů a Bulharů. Podobný cíl měly rovněž Jirečkovy obsáhlé recenze tří významných studií bulharského historika Marina Drinova. Zde je velmi zajímavá ta okolnost, že Drinov čerpal pro své studie informace nejen z prací ruských a německých historiků, nýbrž také z díla P. J. Šafaříka. Svými pracemi M. Drinov položil základy vědeckého zpracování otázek bulharských dějin. Vypracoval si metody vědeckého bádání a vymezil jasně své vědecké zájmy. Ve

⁷ Cvetkovič, B., Nagi, J., *Trudovete na profesora d-r Konstantin J. Irečeka* (1854–1905), Sofija 1905.

všech jeho studiích se prolínají znalosti a zájmy historika se zájmy jazyko-
vědce, etnografa a literárního historika. M. Drinov stejně jako K. Jireček
chápal své slavistické zájmy velmi široce. Po ukončení studií v Rusku
v roce 1865 odjel do Vídně, kde v té době žil mladý K. Jireček. V průběhu
téměř pěti let pobýval ve Varšavě, Praze, Vídni, Paříži, Ženevě, Římě
a Neapoli, kde pracoval v tamních archívech. V letech 1868 a 1869 pobýval
v Praze. Zde dokončil svoje dvě nejvýznamnější vědecká díla z oblasti
bulharských dějin. Obě vyšla v roce 1869 ve Vídni. V prvním z nich, na-
zvaném *Pohled na původ bulharského národa a na počátek bulharských
dějin* (Pogled vārch proizchoždenieto na bālgarskija narod i načaloto na
bālgarskata istorija), se pokusil o interpretaci jedné z nejtěžších a v té
době mimořádně spleťtých otázek bulharských dějin. V předmluvě vy-
slovil některé myšlenky, které jsou zajímavé ještě dnes. „Každý národ,“
začíná svou předmluvu, „si váží své starobylosti a vášnivě ji studuje jako
jeden z nejsvětějších statků.“ Drinov doporučuje studovat minulost bulhar-
ské národnosti. Ze všech bulharských obrozenských tvůrců Marin Drinov
vyjádřil nejjasněji a nejprecizněji myšlenku o důležitosti a významu ná-
rodních dějin jako prostředku k probuzení a upevnění národního sebe-
vědomí, která byla vlastní národně obrozeneckému hnutí. Studium vlast-
ních dějin pokládal Drinov podobně jako např. J. G. Herder, F. Schlegel,
F. Palacký aj. za součást veškeré osvětové činnosti. „Je známo, že oprav-
dové osvícenství může být pro národ blahodárné pouze tehdy, jestliže za-
koření a upevní v národním sebepoznání; rozvoj našeho národa není
možný, dokud naše dějiny zůstávají v temnotě zapomenutí,“ psal v uve-
dené předmluvě. Mluví-li M. Drinov o „národním sebepoznání“, nemá tím
na mysli pouze studium národních dějin, nýbrž vůbec studium způsobu
života, jazyka a literatury bulharského národa. Vycházejí z takového
chápaní, pustil se do analýzy „jedné z prvotních otázek bulharských
dějin“. Přitom se pokusil o studium „prvotních otázek“ národních dějin
nikoli metodou tehdejší bulharské romantické historiografie, která byla
ochotna využít nekriticky všech zmínek o bulharských dějinách, nýbrž
metodou kritického rozboru a přesných a přesvědčivých důkazů.

Drinovovo studium nejranějšího období bulharských dějin je zalo-
ženo na velmi širokých základech a vychází z erudovaných znalostí histo-
rických pramenů a tehdy dostupné odborné literatury, především ruské,
německé a české. V první kapitole své knihy Drinov rozebírá otázku sta-
rého obyvatelstva Balkánského poloostrova, v druhé kapitole si všimá
osídlení Balkánu Slovany, v dalších svých výkladech se pak soustřeďuje
na otázky „počátku nynějšího bulharského národa, původu nynějších Řeků
a postupného počítování několika slovanských kmenů“ a v posledních
dvou kapitolách se znovu vrací k otázce původu bulharského národa.
Imponuje množstvím kriticky použitých historických pramenů, ať už
v originále, nebo v překladu, a kvantum odborné literatury k daným
otázkám. Je přirozené, že mnohé názory, které vyslovil, a závěry, k nimž

tehdy dospěl, byly objevením nových historických pramenů překonány. Některé závěry, zvláště o slovanském osídlení Balkánského poloostrova nebo o úloze Protobulharů, byly poplatny tehdejšímu slovanofilským názorům. Neupřeme však mladému zanícenému historikovi Drinovovi, že podrobil analýze jednu z nejdůležitějších a nepochybně i nejtěžších otázek raných bulharských dějin, o níž se vedou spory ještě dnes a na kterou není ani dnes jednotný názor.

V roce 1869 vydal Marin Drinov ve Vídni také svou druhou nejvýznamnější knihu — *Historický přehled bulharské církve od jejích počátků dodnes* (Istoričeski pregled na bǎlgarskata cǎrkva ot samoto i načalo i do dnes). V předmluvě uvedl, že sice existují některé práce k dané otázce, zvláště práce katolických autorů, v nich jsou však dějiny vyličený tendenčně. Vedle těchto prací, říká Drinov, existují rovněž práce „jiných vědců, nezaujatých mužů“, kteří na rozdíl od prvních využili také bulharských historických pramenů. Přesto se Drinov domníval, že minulost bulharské církve není dostatečně probádána a že zůstalo ještě mnoho otázek neobjasněných nebo probádaných pouze povrchně.

Dříve než si povíme stručně o obsahu této Drinovovy knihy, poznamenáme, že byla napsána v době vrcholícího národně církevního hnutí v Bulharsku. Je více než zřejmé, že autor chtěl (stejně jako ostatními svými pracemi) přispět k správnému vyřešení církevní otázky poukazem na historii bulharské církve.

V Historickém přehledu bulharské církve od jejích počátků dodnes pojednal Drinov o šíření křesťanství v zemích Balkánského poloostrova do druhé poloviny 9. století, o počátcích bulharské církve a jejích sporech s Cařihradem a Římem, jakož i o jejím stavu v době panování knížete Borise I (852—889), dále důkladně vyložil otázku vytvoření „prvního bulharského patriarchátu a jeho dějin do roku 1018“. M. Drinov hledal v dávné minulosti dostatek důkazů, které by podepřely bulharský požadavek na zřízení samostatného bulharského exarchátu. V období bojů za samostatnou bulharskou církev, které byly součástí národně obrozeneckého a národně osvobozenického hnutí, přicházel Drinov s doklady o existenci někdejšího nezávislého bulharského patriarchátu. Přitom využil historických dokladů s takovou vědeckou kritičností a učinil takové závěry, že převážně platí dodnes.

Z Drinovových dalších výkladů je důležitá kapitola o obnovení bulharského patriarchátu v roce 1235, tj. v době panování cara Ivana Asena II. Jak si ukážeme dále, právě z těchto výkladů čerpal Jireček při psaní své průpravné studie o dobytí Bulharska Turky. Drinov mj. pojednal rovněž o „fanariotském břemenu v Bulharsku“ a o „bulharském obrození a církevní otázce“. Uvedené otázky nejsou pro Drinova minulostí, nýbrž živou skutečností. Tzv. bulharská otázka nepatřila minulosti, nýbrž to byla „ožehavá otázka současné skutečnosti,“ jak píše M. Drinov.

Jak Pohled na původ bulharského národa a na počátek bulharských

dějin, tak také Historický přehled bulharské církve od jejích počátků dodnes, které Drinov vydal téměř současně, staly se základními díly nové, kritické bulharské historiografie. Prof. V. N. Zlatarski, s nímž náš Konstantin Jireček udržoval dlouholeté a plodné styky, o druhé Drinovově knize napsal: „Od té doby vlastně začíná opravdové studium a vědecké zpracování této tak důležité otázky v našich dějinách. Je sice pravda, že ji Drinov nevyřešil definitivně, neboť i po vydání jeho knihy byla tato otázka předmětem četných nových výzkumů, ba dokonce palčivých sporů, zvláště mezi ruskými historiky, ovšem směr, který Drinov udal pojetím a dalším výkladem a řešením otázky, zůstává dodnes týž . . . Buď jak buď vydání první vědecké práce našeho mladého vědce má velkou důležitost v naší historiografii, neboť jí začíná nová fáze v bádání o našich dějinách, bádání vědecky kritické, v souladu s požadavky moderní historické vědy. Zároveň však práci nechyběl ani praktický význam, v ní Bulhaři našli nemalou oporu proti pomluvám svých nepřátel.“

V souvislosti s naším tématem není nezajímavé uvést, že Marin Drinov v době pobytu v zahraničních archívech, mj. také v Praze, vážně uvažoval o založení bulharského časopisu, v němž by byly vydávány „památky a studie o bulharských dějinách“.

Myšlenka založit bulharskou učenou společnost se zrodila v Praze a po vzoru českých a rakouských společností. Hlavními iniciátory byli Vasil Stojanov a Marin Drinov. Usilovali o kulturní povznesení Bulharů. K takovému cíli vznikla potřeba vypracovat program a statut společnosti, která by se stala organizátorkou kulturního života bulharského lidu.

Na podzim roku 1867 přijel do Prahy na několik dnů M. Drinov. Zde se poprvé setkal a seznámil osobně s Vasilem Stojanovem. Hovořili spolu o otázkách budoucnosti Bulharska. „Drinov s nadšením a s velkou radostí uvítal naše myšlenky a plány . . ., zvláště pokud šlo o založení Bulharské učené společnosti mimo Bulharsko spolu s Bulharskou maticí,“ psal později V. Stojanov.⁸ Stojanov se podrobně zajímal o školní a literární spolky v Rakousku, zvláště u Slováků, Čechů a Srbů. V letech 1867—1868 se pak V. Stojanov často scházel v Praze s M. Drinovem a mohli spolu promýšlet otázku „předpokládaného založení Bulharské učené společnosti“. Zároveň s myšlenkou založení učené společnosti, jak jsme se již zmínili, Drinov však stále promýšlel otázku založení časopisu. V dopise moskevským Bulharům, zaslaném z Vídně dne 4. května 1869, psal: „Hodlám založit s vaší pomocí ve Vídni něco jako periodický časopis, v němž by se tiskly studie o bulharské minulosti a o bulharském jazyce.“⁹

Koncem 60. let se tedy v bulharských emigrantských centrech, především v rumunských knížectvích, cítila potřeba jednotného vědeckého a literárního střediska Bulharů. Vzorem jim byly podobné instituce české

⁸ Arnaudov, M., *Bälgarskoto knižovno družestvo v Braila*, Sofija 1966, 59.

⁹ Tamtéž, 65.

a charvátské. V anonymním článku Něco o bulharské osvětě, uveřejněném počátkem roku 1869 v listě *Narodnost*, vycházejícím v Bukurešti, se psalo, že neexistuje centrum, které by soustřeďovalo „všechny rozumné síly našeho lidu“. V článku se poukazuje na to, že naši „šťastnější bratři“ mají literární spolky, matice, akademie, muzea a lidové knihovny. Jako povzbuzující příklad se uvádějí Čechy, kde vlastenci měli již roku 1818 Vlastenecké muzeum s cílem „napomáhat literatuře a šířit vůbec osvětu a vědy“.¹⁰ Autor se ptá, proč by nemohlo plnit (aspoň zpočátku) podobnou úlohu, jakou plnilo české Vlastenecké muzeum, bulharské čítaliště, v němž by se mohly soustřeďovat „starožitnosti, materiály k dějinám a rukopisy“. „Tak postavili Češi v minulém roce velkolepé Národní divadlo, tak založili Charváti Jihoslovanskou akademii, vysokou školu, divadlo, muzeum a knihovny,“ pokračoval autor v bukurešťském listě *Narodnost*.¹¹

Marin Drinov byl jedním ze zakládajících členů Bulharské učené společnosti, založené v září 1869 v rumunské Braile. Stal se také jedním z nejhorlivějších a nejpravidelnějších spolupracovníků Periodického časopisu, který Společnost vydávala. V něm uveřejňoval výsledky svého bádání v zahraničních archívech a knihovnách, v nich hledal rukopisy a jiné literární a historické památky spjaté s bulharskou minulostí. V této souvislosti jsou zajímavé tři Drinovovy dopisy, které v Periodickém časopise uveřejnil. V prvním z nich, zaslaném z Neapole dne 1. února 1870, psal: „Spěchám ve vás vzbudit radost zprávou o nalezení několika nových památek k dějinám Bulharů a jejich sousedů, které osvětlují mnohé dosud nejasné události z minulého života těchto národů a v bulharských dějinách otvírají také několik zcela nových stránek.“ V dopise dále Drinov popisuje fondy a informuje o dokumentech k dějinám 13. a 14. století, které objevil. Drinov shromažďoval dokumenty také k dějinám pozdějšího období, tj. k dějinám 16. a 17. století.

Počátkem dubna 1869 zaslal Drinov z Neapole druhý dopis, v němž píše o sbírce dokumentů k dějinám 15. století, o pramenech k dějinám 16. a 17. století apod., z nichž se některé vztahují ke katolickému hnutí v Bulharsku v uvedeném období.

Dne 12. května 1870 se Drinov ozval dopisem z Říma, kde pracoval ve Vatikánské knihovně. Podrobněji se v něm zmiňuje o přepisu středobulharského překladu Manassovy Kroniky, známé pod názvem Vatikánský přepis. Popisuje jej, informuje o jeho obsahu a o jeho umělecké výzdobě. V dopise dále Drinov píše o líčení dubrovnického vyslance Mateje Gunduliće z roku 1674, které objevil a v němž Gundulić píše o „postavení křesťanů v Bosně, Srbsku a Bulharsku“.

Drinovovy archivní výzkumy svědčí mimo jiné také o tom, jaký vý-

¹⁰ Tamtéž, 64.

¹¹ *Narodnost* čís. 15 ze dne 2. března 1869.

znam přikládal pramenům k dějinám a jejich vědecké interpretaci. Dnešní bulharská historická věda ostatně pokračuje v práci, kterou započal Drinov hledáním historických pramenů v zahraničních archívech a knihovnách.

Ve 4. svazku Periodického časopisu (1871) uveřejnil Marin Drinov svou důležitou studii *Otec Paisij, jeho doba, jeho Dějiny a jeho žáci* (Otec Paisij, negovoto vreme, negovata Istorija i učenice mu). Třebaže Drinov, jsa představitelem národního hnutí, nemohl v ní objektivně zhodnotit rozvoj bulharského národního obrození, přece jen uvedená studie v podstatě objevila Paisije a jeho Dějiny slovanských Bulharů (Istorija slavjano-bolgarskaja) a je první vědeckou studií o tomto významném bulharském historiografickém díle a jeho autorovi. Významná je Drinovova analýza Paisijových Dějin, v níž sice vyslovil některé přehnaně kritické závěry, zároveň však ukázal na jejich význam pro povzbuzení bulharského národního uvědomění, na význam, jaký měl „otec Paisij pro duchovní život našeho národa“. Na konci své studie Drinov vyslovil některé úvahy, které jsou správné i dnes a jimiž dal směr dalšímu studiu národního obrození. „My jsme si zvykli počítat obrození našeho národa od počátku našeho století a klademe jako počátek Aprilova s Neofitem, Venelina aj. Jistě, velké jsou zásluhy těchto dobrodinců našeho národa. Nebylo by však správnější klást naše obrození o 60—70 let dříve a postavit do čela otce Paisije?“ Dnes bulharská i literárně historická věda skutečně považuje Paisije Chilendarského za opravdového zakladatele bulharského národního obrození.

Jedno ze svých nejdůležitějších děl uveřejnil Marin Drinov v roce 1872. Byla to jeho rusky psaná magisterská disertace *Osídlení Balkánského poloostrova Slovaný* (Zaselenije Balkanskogo poluostrova slavjanami). V první kapitole knihy podal výklad „nejstarší“ etnografie Balkánského poloostrova. Postavil se proti teorii o autochtonnosti Slovanů a odpověděl záporně na otázku přítomnosti Slovanů v zemích Balkánského poloostrova do začátku našeho letopočtu. Jak napsal K. Jireček v recenzi knihy (o níž pojednáme dále), „Drinov všech důvodů nedůvodnost důkladně vyjasnil a nauku o autochthonii jižních Slovanů úplně vyvrátil“. V další kapitole hovoří Drinov o době, kdy se objevili Slované, třetí kapitolu věnoval výkladu vztahů mezi Slovaný a Východořímskou říší od poloviny 4. do poloviny 7. století a v poslední kapitole rozebral do té doby známé doklady o osídlení a rozšíření Slovanů na území Balkánu v polovině 7. století.

Drinovova studie o osídlení Balkánského poloostrova Slovaný patří vskutku k nejlepším pracím o raných slovanských dějinách, především pokud jde o jižní Slovaný. O celém problému pojednal Drinov velmi široce, využil všech dostupných historických pramenů a tehdy existující odborné literatury. Přirozeně že některé jeho závěry a tvrzení nejsou přesné, větší část výkladu však zůstává dodnes nepřekonána.

V dvojčísle 7—8 (1973) Periodického časopisu si mohl K. Jireček přečíst Drinovovu stať *Otázka bulharské a srbské církve před soudem na Lyon-*

ském koncilu roku 1274 (Väprosät za bälgarskata i sräbskata cärkvi pred sädilišteto na Lionskija säbor v 1274 g.). V ní Drinov podal podrobný výklad o vztazích mezi Bulhary a Byzantinci v druhé polovině 13. století.

Nedlouho potom uveřejnil M. Drinov svou další rusky psanou rozsáhlou studii Jižní Slované a Byzanc v 10. století (Južnyje slavjane i Vizantija v X veke), v níž psal o dějinách jižních Slovanů a jejich stycích s byzantskou říší. Kromě výkladu o stavu bulharského státu v 10. století tu Drinov pojednal o názorech na nejstarší dějiny Charvátů, Srbů a jihodalmátských Slovanů a o jejich postavení počátkem 10. století. Zvláštní pozornost věnoval panování Petra, bogomilskému hnutí, státní struktuře a rozdělení bulharského carství i počátkům Samuilova státu.

Již ze stručného obsahu uvedeného Drinovova spisu můžeme soudit, že tu nejde o čistě bulharistickou práci, nýbrž o studii k dějinám jižních Slovanů, tudíž o dílo balkanistické. Proto ji můžeme řadit k Drinovovým nejcennějším přínosům. V ní totiž Drinov poprvé využil neznámých nebo do té doby nepovšimnutých historických pramenů, položil důraz na některé klíčové otázky, na něž hledal odpověď k důležitým momentům v historickém vývoji Bulharů a ostatních jižních Slovanů v jejich vztazích s Byzanci v 10. století.

Stejně jako v předcházejících Drinovových pracích, nacházejí se také ve studii Jižní Slované a Byzanc v 10. století některé názory, které pozdější historická věda překonala, hlavně zásluhou V. N. Zlatarského. Avšak stejně jako ostatní studie M. Drinova byla také tato kniha přijata současníky i pozdějšími bulharskými čtenáři s velkým nadšením. Podle slov V. Zlatarského „sotva která jiná monografie učinila tak velký převrat v jihoslovanské historii jako tato Drinovova studie“.¹² Zlatarski pak uzavírá, že „Drinovova monografie vůbec tvoří epochu v slovanské historické vědě a asi sotva ztratí vbrzku svou vysokou pozici, kterou si získala svou originalitou, závažností, objektivností a hlavně svou hlubokou kritičností“.¹³

Hlavní vědecká díla M. Drinova z oblasti dějin balkánských Slovanů jsme zde charakterizovali proto, aby chom ukázali na jeden z dalších důležitých podnětů, které orientovaly mladého K. Jirečka na studium dějin (chápano u něho v nejširším slova smyslu) národů Balkánského poloostrova. Již jako sedmnáctiletý gymnazista K. Jireček referoval o obou prvních Drinovových studiích, vydaných ve Vídni 1869, v Emlerově Časopisu Českého muzea (1871). Drinov v nich vycházel mj. z prací svého učitele O. M. Bodjanského, dále z K. Kalajdoviče, I. I. Srezněvského, A. D. Čertkova, z prací německých, sbrských, charvátských, polských a jiných autorů. Drinovovy práce však byly dokončeny v Praze, kde se živě zajímal a podrobně prostudoval výsledky tehdejší české slavistiky. Především se odvolává na dílo Šafaříkovo (Über die Abkunft der Slaven, Slovanské starožitnosti,

¹² Drinov, M., *Izbrani säčinenija*, I, Sofija 1971, 24.

¹³ Tamtéž, 25.

Slovanský národopis, Památky hlaholského písemnictví, Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten), Fr. Palackého (Dějiny národa českého, I) a A. Šembery (Západní Slované v pravěku). Drinov může být proto právem nazván žákem předních českých slavistů minulého století, neboť se u nich učil metodě zkoumání, srovnávacím aspektům, využití pramenů a teoretickým závěrům. Také proto byly Drinovovy vědecké monografie Konstantinu Jirečkovi blízké. O to více, že stejně jako Drinov i on vycházel z díla svého děda P. J. Šafaříka.

Po příchodu na studia do Prahy se Jirečkův rozhled po pracích z dějin, literatury, jazyka a národopisu značně rozšířil. Vstřebával do sebe poznaky o protestantské literatuře jižních Slovanů, o Svaté hoře či o starých charvátských spisovatelích stejně horlivě a pečlivě jako zprávy o slovanských rukopisech v italských archívech, se zájmem četl a referoval o básních charvátských básníků, o srbských, charvátských a bulharských časopisech. Na stránkách ČCM pravidelně referoval o obsahu především dvou jihoslovanských akademických periodik Rad a Starine, která vycházela v Záhřebu, a o Periodickém časopisu Bulharské učené společnosti v Braile.

Konstantin Jireček již v roce 1871 psal v ČČM o prvním čísle Periodického časopisu, které vyšlo roku 1870. O dalších sedmi svazcích pak podal informaci v ČČM za rok 1874. V nich byly uveřejněny četné významné historické a filologické práce M. Drinova, o němž Jireček napsal, že je to „nejlepší znalec dějin slovanských mezi učenici slovanskými“. Jak jsme se již zmínili, Jireček četl Drinovovy dopisy z Itálie. Studii o Paisijovi označil za „vysoce zajímavou“ a napsal, že Paisijovy Dějiny slovanských Bulharů mají „velikou důležitost pro dějiny národního probuzení v Bulharsku,“ neboť „v četných prepisech kolovala (kronika — tj. Paisijovy Dějiny — pozn. I. D.) po celé zemi a připravovala vlasteneckým svým duchem novější hnutí národní“. Ve své recenzi sedmi svazků Periodického časopisu se Jireček zmínil i o dalších Drinovových statích, např. o jeho polemice s Gavrilem Krástevičem kolem otázky původu bulharského národa v článku *Copak jsme Hunové?* (Chuni li sme?). Drinovovu studii o řeckých výpadech proti bulharské a srbské církvi na koncilu v Lyonu 1274 dokonce Jireček označil za „důležitou monografii historickou“.

Rozsáhlou kritickou recenzi napsal Jireček na jednu z nejdůležitějších Drinovových monografií o osídlení Balkánského poloostrova Slovany. Při jejím hodnocení vycházel především z toho, co už o dějinách starých Slovanů napsal P. J. Šafařík, který „vědeckému prozkoumání Staroslovanstva pevný základ před šestatřiceti lety položil... nesmrtelnými svými Starožitnostmi“.¹⁴ Dvacetiletý K. Jireček prokázal znalost odborné literatury předmětu. Jeho bystré postřehy a přesná konstatování o Drino-

¹⁴ Časopis Muzea království českého (dále jen ČČM), 1874, 501.

vově knize, že jí „veškerým dějinám slovanské kolonizace Balkánského poloostrova, zvláště pak osazení se Slovanů bulharských, zcela nová dána jest tvářnost“, byly potvrzeny pozdější i současnou historickou vědou.

Konstantin Jireček se v průběhu univerzitních studií i ve svém dalším bádání soustřeďoval vždy na srovnávací studium dějin, národopisu, etno-psychologie i literatury balkánských národů. Udivuje jeho systematické sledování odborné literatury o národech, „kteří před tím v hlubším spánku zapomenuti byli pohříšeni, ale čerstvými silami k probuzení svému se připravovali“, aby „na počátku našeho (tj. 19. století — I. D.) století vystoupili na polostrově Balkánském na jeviště“.

„Jevišťem“ rozuměl Jireček národně osvobozené hnutí balkánských národů, jejich úsilí o národní, sociální a náboženské osvobození a především ovšem zájem evropských mocností o uspořádání této části jihovýchodní Evropy po rozpadu Turecka. V roce 1873 Jireček jasně viděl, „že hrozná druhdy říše turecká každým rokem konci svému více se přibližuje, chápal, že „Turky podepírá jediné shovívavost a politika velmocí evropejských“.¹⁵

Rozsáhlá kniha francouzského archeologa a cestovatele Alberta Dumonta *Le Balkan et l'Adriatique* poskytla mladému Jirečkovi nejen údaj o národnostním, administrativním i politickém postavení národů Balkánského poloostrova v rámci turecké říše.¹⁶ Jirečkovi byly známy Dumontovy obšírné zprávy, které uveřejnil již dříve v *Revue de deux mondes* a které nyní předkládal čtenářům západoevropských zemí v samostatné knize. Protože sám věděl, jak nedostatečné a zkrácené jsou v západní Evropě informace o Turecku, které slibovalo řadu reforem pouze na papíře, uznal Jireček za vhodné informovat o ní českého čtenáře velmi zevrubně.

Jirečkův „stručný přehled úvah francouzského cestovatele“, podaný v ČČM v témže roce, kdy kniha vyšla (1873), je vlastně jakousi samostatnou rozsáhlou studií, zabírající celých dvacet tiskových stran. Devatenáctiletý K. Jireček přistupoval k ní zasvěceně, dosti kriticky a se značným přehledem literatury o národech Balkánského poloostrova. Českému čtenáři poskytl četné zajímavé údaje o Turcích, o jejich administraci, o počtu obyvatelstva, o národnostních menšinách žijících v turecké říši (např. o Arménech nebo Čerkesech). Na jedné straně chválil Dumonta za zdařilou národopisnou charakteristiku Bulharů, kteří byli „v Evropě ještě nedávno sotva známi“,¹⁷ na druhé straně mu právem vytýká elementární neznalosti o nejstarším období bulharských dějin, o rozvoji literatury

¹⁵ Jireček, K., *Francouzský hlas o národech Balkánského poloostrova*, ČČM, 1873, 421.

¹⁶ Dumont, A., *Le Balkan et l'Adriatique. Les Bulgares et Albanais. L'administration en Turquie. La vie des compagnes. Le panslavisme et l'hellenisme*, Paris 1873, IV + 411 stran.

¹⁷ Jireček, K., *Francouzský hlas o národech Balkánského poloostrova*, 426.

a kultury v době Simeonově, o starobulharské literatuře a jejím vlivu na ruskou a srbskou literaturu ve 14. a 15. století ap. Již v této práci Jireček vyvrací později nesprávně rozšířený názor o něm, že byl vědcem, který se nezajímal o politiku. Některé jeho postřehy jasně dokládají, že dovedl správně vidět tehdejší evropskou politiku a tehdejší diplomatické vztahy, zvláště západoevropské. Proto mohl napsat, že „úsudek jeho (tj. Dumontův — I. D.) vyniká nad úvahy jiných západoevropských cestovatelů, kteří na turecké Slované pohlíželi řeckými brejlemi a v každém samostatném pokroku národním větří hned vliv ruské diplomacie“.¹⁸ Jireček správně postřehl některé analogické procesy balkánského obrození s podobným vývojem v českých zemích, např. v jeho první fázi s rozvojem osvěty a školství: „Tichému tomuto rozvoji nejlépe porozumíme my Čechové, nemohouce v něm neshledati leč zjev příbuzný našemu probuzení, vypěstovaném rovněž ne krvavými boji, ale úsilím slovesným.“¹⁹

Dumontovo pojednání o Dalmácii a Jihoslovanech právem považoval Jireček za málo zdařilé. Na druhé straně mu však neupírá, že dobře pochopil charvátské národní hnutí i rozvoj školství a osvěty. Dumont se domníval, že Jihoslované chtějí svým programem „dosáhnouti vzdělanosti národní a osvoboditi se od mravního vlivu národů okolních“. Je pro to, a Jireček toto stanovisko přijímá, aby Charváti zůstali nadále ve svazku s Rakouskem, neboť „Jihoslované rozdělení jsou po rozličných státech, i nemohli by se spojití v jeden stát bez velikých převratů politických“.²⁰ Podle Jirečka Dumont viděl rozpor mezi myšlenkami „jugoslávství“ a snahami Ruska. Proto by prý „panslavistické“ Rusko nepodporovalo „zájmy záhřebského sněmu, jemuž je na srdci samospráva“.

Podobně jako o ostatních národnostech Balkánského poloostrova také o Albáncích se do počátku 19. století vědělo v Evropě velmi málo. První zásluhy o „objevení“ tohoto malého národa na Balkáně měl bezesporu rakouský konzul v Joannině Johann George von Hahn, který ve třísvazkovém díle *Albanesische Studien* pojednal o zemi, dějinách, jazyce i o lidových obyčejích a mravech. Jireček Hahnovu práci znal, takže si z Dumontova výkladu mohl doplnit zřejmě pouze některé poznatky, například o chabrosti Albánců nebo o literárním a osvětovém hnutí mezi Albánci žijícími v Itálii. Přirozeně že byla mylná Dumontova a Jirečkova domněnka o tom, že Albánci budou asimilováni okolními národy, zvláště v Epiru, kde probíhala silná helenizace.

Za nejzdařilejší z celé Dumontovy práce pokládal Jireček kapitulu o Epirském pašaliku a o helenismu v turecké říši. Četné informace o školství a návaznosti na tradici a o řeckém charakteru jsou výstižné. Jirečkovi jistě posloužily informace o tom, v čem viděl Dumont hlavní sílu helenis-

¹⁸ Tamtéž, 426.

¹⁹ Tamtéž, 428.

²⁰ Tamtéž, 435.

mu v turecké říši: v pevné organizaci církve, v silné nenávisti ke Slovanům a v „lásce k národu“.

Jirečkovo „pojednání“ prozradilo také některé metodologické přístupy, kterých se Jireček pak držel ve své další vědecké práci: široké pojetí slavistiky, uplatnění srovnávacího zřetel při studiu jak dějin, tak i jazyka, literatury či etnograficko-folkloristických otázek. Zřetel srovnávací je patrný i v námi rozebíraném Jirečkově výkladu Dumontovy knihy. Jireček jej uplatnil při úvaze o řecké, bulharské a srbské lidové slovesnosti. Postřehl základní společné znaky, ale hlavně poukázal na jejich odlišnost: u řeckých písní na jejich ryze řeckou „filozofii života“, u srbských epických písní na bohatost básnických „ozdob“ a na jejich spjatost s lidem, který je vytvořil, na jejich obsahovou stránku. Jireček zde prokázal znalosti, které čerpal hlavně z Kurelcovy sbírky lidových písní, o níž referoval v roce 1873 a o které bude v našem výkladu ještě řeč.²¹ Nejvíce věděl Jireček o bulharských a makedonských (tehdy všeobecně považovaných za bulharské) lidových písních, neboť znal sborník bratří Miladinovových a sborník Verkovičův.²² Tyto neznalosti literatury Jireček Dumontovi taktně vytýká a poznamenává, že jeho úsudek o bulharských lidových písních nelze brát za věrohodný.

Konstantin Jireček důkladně sledoval odbornou literaturu, která se týkala nejen dějin balkánských národů, nýbrž i lidové slovesnosti. Proto svůj výklad „dle Dumonta“ mohl doplnit o zprávy, které přinesl v 2. polovině 60. let ruský, srbský a francouzský tisk o Verkovičových „objevech“ bulharských lidových písní z „předhistorického a předkřesťanského období“. Dnes víme, že šlo o literární mystifikaci Veda Slovena, která byla výsledkem extrémního romantického nadšení St. Verkoviče a Ivana Gologanova a jež byla vydána v Bělehradě až roku 1874.²³ Dosud se v odborné literatuře soudilo, že se k ní kriticky vyslovil K. Jireček i jeho otec až teprve po vydání uvedené Verkovičovy knihy. První pochybnosti o pravosti Verkovičem objevených lidových písní však vyslovil Jireček právě při výkladu Dumontovy knihy.

Již novinové zprávy o Verkovičových „objevech“ vyvolaly zuřivý ohlas řeckých intelektuálních a církevních kruhů v Řecku, v Cařihradě a jinde v Evropě. Ve vědeckých kruzích tehdejší české, ruské i evropské slavistiky se začaly tříbit názory, které zcela vykrytalizovaly až v průběhu sedm-

²¹ *Jačke ili narodne pjesme prostoga i neprostoga nuka hrvatskoga po župah Šoprunskoj, Mošonskoj i Željeznoj na Ugrih*. Skupio Fran Kurelac, starinom Ogulinac a rodom iz Bruvna u Krbavi, Zagreb 1871. Jirečkův referát v ČČM, 1873, 107–112.

²² *Bălgarski narodni pesni sobrani ot bratja Miladinovci, Dimitrija i Konstantina i izdani ot Konstantina*, Zagreb 1861; Verkovič, St., *Narodne pesme makedonskih Bugara*, I, Beograd 1860.

²³ Podrobněji v má knize *České země a Balkán. Kapitoly z dějin česko-makedonských a makedonsko-českých styků*, Brno 1973.

desátých let. „Němci pravili hned z počátku, že to bude nějaká mystifikace,“ píše Jireček. „Francouzi a Angličané si přáli, aby věc rozhodli soudní slavisté.“²⁴ Francouzští vědci Auguste Dozon, konzul v Plovdivu, a Albert Dumont vytýkali sice Verkovičovi, že „někde je mylně vykládá“, jinak však hájili jejich pravost. Dozon dokonce „odebral se do kraje Pomáků, aby se přesvědčil na místě samém, i shledal, že se mystifikace žádná nestala“.²⁵

Jireček, který leccos musel již tenkrát vědět o tzv. mytologické škole založené bratry Grimmovými, vyslovil své první pochybnosti. Byl poučen sporem o pravosti Hankových Rukopisů i Macphersonova Ossiana. Věděl, že v jihoslovanských zemích patřili k nejvýznamnějším Grimmovým žákům především Georgi Sava Rakovski, St. Verkovič a Milivoj Milojevič. Ostatně A. Mickiewicz z katedry College de France již roku 1844 tvrdil, že Slované jsou nejstarší obyvatelé Evropy, že Římané, Frygové a Asyřané byli Slované. Charvátští obrozenci se domnívali, že Ilyrové byli Slované. Verkovič, vychován mj. také v duchu ilyrismu, se pokoušel dokázat, že staří Thrákové a Makedoňané jsou Slované. K podobným tvrzením vedla jižní Slovany romantická touha doložit, že jsou staršími obyvateli v Evropě než např. Řekové, kteří je počítávali. V této souvislosti Jireček psal: „Sami sebe prohlašují Bulhaři za prabydlytele, za obyvatelstvo starší nad Helény. Nejdále zašel nebožtík Rakovski, muž jinak o národ svůj velice zasloužilý. V historických spisech jeho potkáváme se s nepřetržitou řadou přeludů, kdež jsou opominuty veškeré zákony historictví i nejprostší základy filologie.“²⁶

Vycházejí z uvedených znalostí problematiky mohl proto Jireček zaujmout k ohlašovaným Verkovičovým „objevům“ rezervované stanovisko. „Verkovič sebral 20 000 veršů 8—12slabičných. V písničkách jsou dokonce vzpomínky na příchod Slovanů přes Dunaj z těchto zemí, ba, což je až k nevíře podobné, na samého předhistorického Orfea [. . .]. O pravosti a nepravosti jejich nelze ovšem rozhodovati, dokud nebudou vydány na světlo.“²⁷

Jirečkova korespondence prozrazuje, že pochyboval o pravosti Verkovičových písní dříve, než jeho otec poprvé proti mystifikaci vystoupil veřejně. V srpnu 1873, kdy byl na prázdninách ve Vysokém Mýtě, psal V. D. Stojanovovi, že se dověděl, že napsal „bulharský národopis“. „Nemohlo by mi nic býti vítanějšího nad takovou knihu, neb o té věci skoro nic psáno nebylo,“ psal K. Jireček. V té souvislosti vyjádřil své pochybnosti o Verkovičových padělcích velmi příkře a zároveň příhodně: „Sbírky národních písní nejvíce ještě poučení podávají, ale kolik jich je,

²⁴ Jireček, K., *Francouzský hlas o národech Balkánského poloostrova*, 431.

²⁵ Tamtéž, 431.

²⁶ Tamtéž, 443.

²⁷ Tamtéž, 431.

jimž lze věřit? (Viděl jste písně Pomáků makedonských, které sebral Verkovič? Tisknou je v Bělehradě. Slyšel jsem o nich podivné věci, že jsem velice dychtiv a žádostiv je spatřiti. Zpívají-li o Zoroastrovi a Indii, jsou nepochybně falsum. Jména se v národní paměti tak dlouho bez kněh neudrží; jediné kosmogonické báje trvají).“²⁸

Verkovičovy „předhistorické a předkřesťanské“ lidové písně měly v Čechách své zastánce i odpůrce. Josef Jireček, Konstantinův otec, byl však první, kdo se vyslovil o jejich nepravosti veřejně již koncem roku 1874. Spolu s písněmi Milojevičovými je označil za padělek: „První již pohled na písně ty budí podivení. Všechny epické zpěvy bulharské (rovně srbským) mají verš pravidelný, z přísně odměřeného počtu slabik složený; písně rodopské naprosto postrádají všelikého takového ladu a skladu. Střídají se tu verše šestislabičné s verši až dvacetislabičnými!“ Jak nedostatek metrického řádu, tak i obsah písní nutí J. Jirečka pochybovat o jejich pravosti: „Ještě více pochybností roste z obsahu. Zdali možno, aby se v lidu slovanském, jakkoli od světa vzdáleném, byly udržely vzpomínky zřetelné na první přesídlení? Zdali možno, aby zpěvci, třeba i v roklích rodopských, znali jména Višnu-boga, Ogno-boga? Zdali možné, aby se kde — mimo hlavu spekulativního mytologa — byl z „koledy“ utvořil bůh Koleda? A to vše naskytá se ve sbírce Verkovičově.“²⁹

O necelý rok později také Konstantin Jireček vystoupil s dosti pádnými argumenty, opíraje se samozřejmě o názory již vyslovenými jeho otcem, proti pravosti Verkovičových písní. „Avšak již úplný nedostatek metra svědčí, že „Védy“ ty (tj. Veda Slovena — I. D.) nikdy u lidu zpívány nebyly, i opravňuje nás objev ten prohlásiti za literární výmysl, zač jej i Bulhaři sami pokládají.“³⁰

Verkovičovy literární mystifikace Jirečka nenechávaly lhostejným ani v následujících letech. Dovídáme se o tom z česky psaného dopisu V. Jagicovi ze dne 4. listopadu 1877: „Letos, doufám, že Vám napíšu větší článek, a sice poněkud pikantní a kritický: o Védách rodopských. Myslél jsem, že tyto falsifikáty upadnou v zasloužené zapomenutí, ale ujal se jich Srezněvskij a Geitler. Geitler tiskne v Praze spis na obranu pravosti Véd. Verkovič je nyní v Záhřebu. Slušelo by se, aby se o té věci konečně šíře a kriticky promluvilo. Verkovičových 250.000 (!) veršův bude prý nyní tištěno na Rusi, se Sivou, Višnou a Agním, s hymnami na vynalezení ohně etc. Škoda peněz.“^{30a}

²⁸ *Iz archiva na Konstantin Jireček, I, Sofija 1953, 78–79.*

²⁹ Jireček, J., *O některých záhadných vydáních národních písní jihoslovanských*, Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk v Praze, 1874, čís. 8, 245 až 253.

³⁰ *Dějiny národa bulharského*. Dle původních pramenů sepsal Konstantin Jos. Jireček, Praha 1876, 516.

^{30a} Posluchač Ladislav Skácal zpracoval v letech 1982–1983 pod mým vedením diplomovou práci o ohlasu Jirečkova díla u Jihoslovánů. Ze svého půlročního po-

Můžeme říci, že se Konstantin Jireček v době svých univerzitních studií intenzivně zajímal o slovanskou lidovou slovesnost. To zřejmě také proto, že „bohatství národního básnictví slovanského zdá se vskutku býti nepřeváženým...“. Kurelcovy lidové písně, o nichž jsme se již zmiňovali, recenzoval dokonce ve dvou časopisech: ve francouzském *Révue de la linguistique et de philologie comparée* a v *Emlerově ČCM*.³¹ Podobně jako v případě referování o Dumontově knize také zde Jireček podal podrobný obsah Kurelcova úvodu ke sbírce, která obsahovala více než 700 lidových nebo zlidovělých písní uherských Charvátů. Kurelac kromě lidových písní zapsal za téměř tři desítky let také mnoho „národopisných podrobností, filologických zvláštností a jiných zpráv“. Pro Jirečka, který leccos věděl o uherských Charváttech z článků Al. V. Šembery³² a Morice Fialky,³³ to nebyla tak docela neznámá oblast. Kurelac v úvodu podával ve formě „paměti“ informace o svých cestách, o stavu národního uvědomění, o poněmčování a pomaďaršfování apod. Poskytuje rovněž některé údaje k česko-charvátským kulturním stykům, protože Kurelac pobyl v Praze a v Krumlově celé dva roky. Ve Vídni se spřátelil zejména s M. Fialkou, od něhož se vlastně poprvé dověděl „bližší zprávy o Chorvatech nad Litavou“. První impuls ke sběru lidových slovesných výtvorů získával Kurelac právě od M. Fialky.

K. Jireček našel v Kurelcově sbírce také několik variant českých a zvláště pak slovenských lidových písní, které uherští Charváti převzali „od nedalekých Slováků“. Věděl o Marijanovičově sbírce bosenských lidových písní, vydaných v Záhřebě 1864, o charvátských epických písních dubrovnických básníků P. Hektoroviče a J. Barakoviče, které z rukopisů 19. století vydal roku 1870 F. Miklošič. Jirečkova klasifikace charvátských a bosenských lidových písní stejně jako jeho konstatace, že junácké písně „u Chorvatů jsou vůbec vzácné“, je správná a platí dodnes.

A ještě jedna skutečnost potvrzuje Jirečkův hluboký zájem o slovanskou lidovou slovesnost. Hned po příchodu na studia do Prahy se setkal s celou řadou svých dřívějších známých a přátel. Znal se nejen s A. Paterou, J. Emlerem, M. Hattalou, F. Palackým, nýbrž také např. s F. L. Riegrem, F. Studničkou, J. Gollem, A. Gindelym aj. Na univerzitě v té době studovali také vesměs začínající literáti nebo mladí umělci J. Vrchlický, J. Thomayer, A. Jirásek, J. Martínek, Ant. Rezek, B. Jelínek, básník G. Dörfel a řada dalších. V Umělecké besedě se mohl seznámit nejen s V. Hálkem, J. Zeyerem, J. V. Sládkem, J. Holečkem, ale také např. se

bytu v Záhřebu přivezl mikrofilmy korespondence K. Jirečka V. Jagíčovi. Její opisy tvoří přílohu diplomové práce. Korespondence je jinak uložena v Národní univerzitní knihovně v Záhřebu pod čís. 4610 b.

³¹ Cvetkovič, B., Nagi, J., *Trudovete na profesora d-r Konstantin J. Irečeka* (1854–1904), Sofija 1905.

³² ČCM, 1844 a 1845.

³³ Květy, čís. 77, 1842.

S. Podlipskou, J. V. Myslbekem, J. Ženiškem, J. Maudrem, Ant. Chittusim aj. Společnost mladých umělců se scházivala nejčastěji v kavárně Unionka na dnešní Národní třídě. Přednášelo se zde, hrávaly se šachy a vášnivě se diskutovalo o literárních a uměleckých otázkách. Sám K. Jireček zde měl mnoho přednášek.³⁴ Lidovou slovesnost chápal jako důležitou součást slovanských literatur a slavistiky vůbec. V Praze se Jireček dostal do víru slovanského, uměleckého i studentského života. „Slavistiku pěstují dále,“ sděloval V. D. Stojanovovi počátkem srpna 1873, tedy po prvním roce studií filozofie a klasické filologie. Posteskl si mu, že je těžké „táhnout dva takové balvany,“ tj. klasickou filologii a slavistiku, kterou, jak psal Stojanovovi, „provozují také veřejně, jsa předsedou spolku ‚Slavie‘ a spoluredaktorem právě na světlo vydané ‚Kytice z národních písní slovanských‘. A pokračoval: „Mimo to oslavuji a přetřásám slovanské literatury v Muzejníku a jiných časopisech.“³⁵ Je zřejmé, že se Jireček hned po vstupu na filozofickou fakultu v Praze stal členem nepoččetného „literárního a řečnického“ spolku studentů Slavie, kteří nejen slovanské jazyky, literaturu a dějiny studovali, nýbrž hlouběji se zajímali o slovanské lidové písně. Spolek měl 63 členů a pořádal také přednášky o přítomnosti a minulosti Slovanů.³⁶ Jireček ve sdělení V. Stojanovovi, že antologie slovanských lidových písní v českém překladu byla „právě na světlo vydaná“, očividně přeháněl. Kytice z národních písní slovanských má totiž v roce 1874. Nemohla tedy být vydána již v srpnu 1873. Nejpravděpodobněji bylo dokončeno její redigování. Do antologie Jireček přispěl rovněž překlady dvou chorvátských a dvou srbských lidových písní. Zastavme se však u této otázky poněkud podrobněji.

Mluvíme-li o zdrojích a podnětech Jirečkovy slavistické orientace, nemůžeme se aspoň stručně nezmínit o Josefu Holečkovi. Zájem o slovanské a zejména jihoslovanské lidové písně byl v Čechách v 60. a 70. letech, především v odborných kruzích, stále živý. Čeští slavisté, jak dokládá Šafaříkův Slovanický národopis, otiskovali nebo překládali slovanské lidové písně z oblastí tehdejší Evropy málo známých. K takovým patřil také Balkán. Šafařík přistupoval k lidové písni jako k nejvěrohodnějšímu dokladu o národním životě lidu.³⁷ Tyto představy obrozeneského národopisu převzal také mladý Konstantin Jireček.

Bulharská a makedonská lidová poezie začala systematictěji pronikat do Čech v překladech teprve v 60. letech, hlavně ze sbírky rodáků z make-

³⁴ Přednášel zde např. o J. Křižaničovi, o novobulharské literatuře, o Albáncích apod. Viz *Padesát let Umělecké besedy*, Praha 1913; Balajka, B., *Jaroslav Vrchlický*, Praha 1979, 29.

³⁵ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, I, Sofija 1953, 79.

³⁶ Tamtéž, II, 106, 107.

³⁷ Bechyňová, V., *Lidová píseň jako symbol osudu národa*. (Bulharská lidová píseň v 60. a 70. letech 19. století v Čechách). In *Česko-bulharské přátelství v literatuře 19. století*, Sofija 1975, 38.

donské Struky Dimitra a Konstantina Miladinových. V té době byla většina překladatelů z bulharské a jihoslovanské lidové poezie, jak uvádí V. Bechyňová, členy tajného česko-bulharského spolku Pobratim.³⁸ Jirečkovi byly zřejmě známy překlady uveřejněné Janem Gebauerem a dalšími překladateli v Lumíru, v Rodinné kronice, v Květech, v Zlaté Praze a v dalších časopisech.

Překládaly se hlavně písně mytologické a historické. Především však byly přijímány jako aktuální písně junácké a hajducké, k nimž patřily i písně o králevici Markovi. V 70. letech pak bulharská lidová slovesná tvorba měla v osobě básníka a později spisovatele Josefa Holečka svého nejvášnivějšího a nejlepšího překladatele.

V literárním odboru Umělecké besedy Holeček debutoval 17. října 1874. Četl své překlady ze sbírky bratří Miladinových. Atmosféru svého prvního vystoupení před V. Hálkem a dalšími členy Umělecé besedy popsal Holeček velmi sugestivně v románu-paměti *Pero*. V něm uvádí, že byli přítomni kromě Hála František Zákrejs, Jan Dunovský, František Dvorský, Siegfried Kapper, Konstantin Jireček, Jan Karásek, Josef Barák a „ještě deset milovníků literatury a oddaných přátel Umělecké besedy, kteří nebyli ani spisovateli, ani umělci, ale skoro pravidelně navštěvovali i přednášky literárního odboru. Ze začínajících spisovatelů přítomni byli Rudolf Pokorný a Otakar Mokřý. Co dál, byli studenti, kteří přišli jako hosté.“³⁹

Z Holečkova vyprávění je zřejmé, že Jireček, ač tenkrát ještě student, byl uveden mezi nejvýznamnější tehdejší badatele v oboru slovanského folklóru, mezi spisovatele, kritiky, editory a překladatele.⁴⁰ A ještě něco pojilo K. Jirečka s J. Holečkem. Byli to stejní bulharští informátoři o balkánských záležitostech — především Atanas Iliev a Konstantin Pomenov. Jireček psal počátkem září 1873 Gr. Načovičovi: „V těchto dnech jsem se seznámil s jedním mladým člověkem, Bulharem Ilievem,“ a o tři měsíce později, „Iliev vstoupil do našeho spolku Slavia“.⁴¹ K. Pomenov (nebo Pomjanov) patřil zase mezi ty Bulhary, kteří „mnoho slibují“. O něm se Jireček již v roce 1871 poprvé dověděl, že je studentem malostranského gymnázia.⁴² Iliev a Pomenov patřili později k Jirečkovým bulharským přátelům, s nimiž udržoval též písemný styk. O K. Pomenovovi psal například Gr. Načovičovi v březnu 1875: „Je zde v Praze jeden Prilepčanec, Konstantin Pomjanov, který byl nějaký čas učitelem v Plovdivu a Odrinu.

³⁸ Tamtéž, 43.

³⁹ Holeček, J., *Pero. Román-paměti*. Výbor, Praha 1976, 99, 101–102.

⁴⁰ Např. Dunovský, J., *O národní písní Bulharův*, Květy 7, 1872, 99–102, 107 až 110, 115–118 a 123–126; S. Kapper překládal srbskou lidovou poezii, R. Pokorný překládal bulharskou lidovou slovesnost a napsal mj. oslavnou báseň *Terzana*, věnovanou smrti D. a K. Miladinových. Viz Světozor, 1876, 374.

⁴¹ *Iz archiva na Konstantin Jireček*, II, 105 a 107.

⁴² Tamtéž, 88 a 109.

On je nynější ‚Ober‘ Bulhar v Praze, chodí na schůze českých studentských spolků, četl rovněž přednášku v Umělecké besedě o bulharském boji proti Řekům a je zkrátka ze zdejších Bulharů našemu publiku nejznámější.“ Dále Jireček píše, že vlastně díky Pomenovovi začal aktivně mluvit bulharsky.⁴³

Atanas Iliev, pozdější prefekt Zagorského kraje, studoval nejprve klasičtější gymnázium v Táboře (1869—1871) a pak v letech 1871—1874 slovanskou filologii v Praze (z toho rok studoval slavistiku v Bělehradě v letech 1872—1873). Ve svých memoárech Iliev uvádí, že se již za studií v Praze zabýval etnografií a folkloristikou.⁴⁴ Nejvíce jej však přitahovala slovanská lidová slovesnost, kterou považoval za majetek celého Slovanstva, ať patřila kterémukoli slovanskému národu. V tom se jeho názor shodoval s podobným míněním Fr. L. Čelakovského. Také literární mystifikace RKZ měla pro něj velký význam v jeho srovnávacích postupech. Překládal z K. H. Máchy, K. J. Erbena, J. Jungmanna, z RKZ, psal o společných rysech bulharských lidových písní a domnělých staročeských písní z Rukopisů.⁴⁵ Lze dokonce říci, že byl odchovancem Čelakovského a Erbena. V mnohém mu byl vzorem J. Holeček, o jehož překladech bulharských a makedonských lidových písní psal v roce 1875.⁴⁶

Styky s A. Ilievem byly pro Jirečka přínosné z hlediska jeho vědecké orientace. A. Iliev později psal: „Ladislav Škorpil mě doporučil K. Jirečkovi, o němž jsem věděl z jeho bulharské bibliografie. Již při prvním setkání jsme si porozuměli a sblížili jsme se. Upozornil jsem ho na neúplnost Knigopisu a vypočetl jsem mu dosti velký počet knih, které nezachytil. Stále mě zval k sobě a ukazoval mi, co psal o bulharských dějinách (právě zpracovával dobu Simeonovu). Vyptával se mě na různé bulharské pověsti, např. o latinských hrobech aj. a já jsem mu je vyprávěl.“⁴⁷ A. Iliev tedy poskytl Jirečkovi cenné informace v době, kdy Jireček připravoval své Dějiny národa bulharského. Jireček se o něm zmiňuje v předmluvě. A. Iliev byl dobře informován o stavu Jirečkových Dějin, a proto o nich mohl psát ještě před jejich vydáním.⁴⁸

Jirečkova korespondence nám odhaluje dvě důležité okolnosti: 1. do spolku Slavia mohli a také vstupovali rovněž studenti ze slovanských zemí, kteří v té době studovali v Praze; 2. v Umělecké besedě konali přednášky nejen čeští literáti a umělci, nýbrž také cizinci. Je rovněž zajímavé

⁴³ Tamtéž, I, 84.

⁴⁴ *Spomeni na Atanasa T. Iliev*, Sofija 1926, 106.

⁴⁵ Iliev, A., *Prirodna v bǎlgarskite narodni pesni i prikazki*. Kratka studija iz narodnata ni poezija, Čitalište 2, 1872, čís. 18, 836—844.

⁴⁶ Den, 1, 4. srpna 1875, 26. Viz též sb. Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí, Praha 1963, 268.

⁴⁷ Stoilov, A. P., *Atanas T. Iliev. Život i knižovno-obštestvenna dejnost*. Jubilejna knižka, Stara Zagora 1923, 11—12.

⁴⁸ *Istorija na bǎlgarskija narod ot K. Ireček*, Den 1, čís. 25, 28. června 1875, 4.

a dosud málo známé, že se v Umělecké besedě konaly přednášky také na politická nebo obecně slovanská témata.

Josef Holeček spolu s K. Jirečkem byli redaktory antologie slovanských lidových písní. Protože oba uznávali, že „bohatství národního básnictví slovanského“ je nepřehledné, zařadili do Kytice z národních písní slovanských v Jirečkově překladu dvě srbské a dvě charvátské lidové písně, pojednávající o statečnosti v boji s tureckými porobiteli, jak to ostatně prozrazují samotné názvy: Sirotek, Smrt junákova, Marko kravević a Ali-aga, Boj Moračanů s Turky r. 1820. Jireček překládal ze sbírky Kurelcovy a ze sborníku srbských lidových písní Vuka St. Karadžiće.⁴⁹

Všechno, co jsme dosud uvedli o K. Jirečkovi, je spjato s jeho slavistickými zájmy. Student Jireček však nežil „pouze pro vědu“. Spolu s ním navštěvovali přednášky V. V. Tomka, A. Gindelyho, J. Emlera, H. J. Löweho, V. Volkmana a dalších profesorů tehdejší pražské filozofické fakulty také četní začínající nebo pozdější literáti a vědci, například Jaroslav Vrchlický, Antonín Rezek a další. V prosinci 1873 byl K. Jireček zvolen předsedou Akademického čtenářského spolku, který horlivě navštěvovali bratři Bedřich a Jaroslav Fridové (J. Vrchlický). Spolek měl v době Jirečkova předsedování 1297 činných členů, jeho knihovna čítala více než 15 000 svazků.⁵⁰ Už v prvním roce studentského života v Praze Jireček psal V. D. Stojanovovi do Vysokého Mýta: „Do pražského života docela jsem se vpravil a seznal veškeré jeho slabé i silné stránky; s našinci úplně spokojen nejsem, ale pesimismu se oddávat bylo by ještě předčasné.“⁵¹

Kulturní, literární, umělecký i politický život v Praze na počátku 70. let byl značně diferencován. Jireček jej měl ostatně možnost poznat jako předseda Akademického čtenářského spolku. Jirečkova horlivá vlastenecká i slavistická činnost proto nemohla ujít pozornosti vídeňského tisku, který jej napadl právě za činnost ve Spolku. Dovídáme se o tom z Jirečkova postesku v dopise Gr. Načovičovi: „Videňští židáci (tj. novinářští pisálkové — I. D.) vrhli na mne před nedávnem různé lži, třebaže od 1. prosince již nejsem předsedou blahoslaveného akademického spolku.“⁵²

Dokladem Jirečkova širokého pojetí slavistiky jsou také dvě jeho práce zdánlivě pouze o srbských a charvátských literárních osobnostech 17. a 18. století: o Juraji Križanićovi a Dositeji Obradovićovi, které uveřejnil v Lumíru 1874. I v tomto případě Jireček navazoval na výsledky dosažené P. J. Šafaříkem. K vylíčení životních osudů a díla obou významných představitelů srbské a charvátské literatury a osvěty Jireček čerpal údaje z tehdejších srbských, charvátských a ruských pramenů.

⁴⁹ Kurelac, Fr., *Jačke ili narodne pjesme*, Zagreb 1871; Karadžić, V. St., *Srpske narodne pesme II. Najstarije pesme junačke*, Beograd 1895, 347–352; *IV. Pesme junačke novijih vremena o vojevanju za slobodu*, Beograd 1896, 345–348.

⁵⁰ *Akademický čtenářský spolek*, *Národní listy*, 24. června 1874.

⁵¹ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, I, 79.

⁵² Tamtéž, 85.

Myšlenka slovanské vzájemnosti byla součástí slovanského národního obrození. To Jireček dobře věděl. Rovněž věděl, že Slované hledali kořeny své existence daleko do minulosti. Ve stručném úvodu k životu a dílu J. Křižaniče se Jireček zmiňuje o všeslovanské myšlence, o tom, že Slovanům „co větším jednoho kmene potřebí jest zvláštního a samostatného života i politického a literárního“.

K tomu, aby pojednal o J. Křižaničovi a rozebral jeho „panslavismus“, byl K. Jireček inspirován pravděpodobně především dvěma skutečnostmi: za prvé pracemi Josefa Perwolfa o vývoji⁵³ myšlenky slovanské vzájemnosti u slovanských národů a o vztahu Čechů a Poláků v 15. a 16. století, za druhé slovanskou politikou Ruska, která usilovala o sjednocení slovanských národů pod carovým vedením. První Perwolfovu práci označil Jireček za „zdařilou studii o vývinu idey vzájemnosti slovanské“, o druhé napsal, že ji „počítati můžeme k nejlepším pracím toho druhu“.⁵⁴

Na základě zpráv P. Bezsonova a zejména Křižaničova životopisu, který napsal a uveřejnil Ivan Kukuljevič-Sakcinski, Jireček pak dosti obšírně pojednal o „osobě po dlouhé časy úplně zapomenuté a teprv nedávno takřka objevené“. „Juraj Křižanič,“ poznamenává Jireček, „již před dvěma sty lety vyslovil myšlenku slovanskou s jasností neobyčejnou.“

Jirečkovu pojednání je značně rozsáhlé. Vylíčil v něm nejen Křižaničův strastiplný životní osud. Je nabitó fakty o protestantismu u Jihoslovanů, o slovanské tiskárně v Tübingen, o rodině Zrinjnského a Frankopana aj. Přehledně v něm Jireček psal o rozvrstvení obyvatelstva, o městské, vesnické a vojenské správě, soudnictví, jazyku i o dubrovnické renesanční poezii. Jireček podrobně analyzoval Křižaničovy názory na „slovanský národ“ a „slovanský jazyk“, rozebral Křižaničův odpor především proti Turkům, Němcům a Řekům, kteří Slované utlačují, proti grecizačním, germanizačním a maďarizačním snahám, podrobil analýze Křižaničovy návrhy na pěstování literatury i jeho návrh ústavy pro Rusko. Jireček zdůrazňuje Křižaničovu lásku k Slovanům a o jeho panslavistických plánech píše: „Ideál jeho bylo spojení všech Slovanů pod jedním panovníkem, a sice ruským, i zvelebení slovanské literatury, slovanského průmyslu a obchodu tak, aby Slované zaujímali mezi národy evropskými místo samostatné, nezávislé.“ Za největší klad Křižaničových názorů považuje Jireček to, že „ideu vzájemnosti vyslovil v 17. století“ a že „národnost staví nad církev“.

Ve svém pojednání si Jireček všímá rovněž Křižaničova jazyka; ten byl směsicí církevní slovanštiny, ruštiny, charvátštiny a různých nářečí, a proto mu málokdo rozuměl. Křižaničův pokus o vytvoření jednotného jazyka pro všechny Slované považuje Jireček za „fantastický“, nereálný,

⁵³ Perwolf, J., *Vývin idey vzájemnosti u národů slovanských*, Praha 1867; týž *Čechové a Poláci v XV. a XVI. století*, Osvěta, 1873.

⁵⁴ Lumír, 1874, 112, 114.

který však vznikl „z převeliké jeho lásky k Slovanstvu a z touhy spojití veškeré Slovany v jedno“. Jireček ovšem hned dodává, „že však podobné projekty v našich dnech zde onde bílý den spatřují, spíše jest ku podivu. Taková práce po vždy bude daremná a nevděčná“.⁵⁵

V prosinci 1874 K. Jireček uveřejnil v Lumíru na čtyři pokračování „životopisný obraz“ srbského osvícence D. Obradoviće, „velkého učitele národa srbského“, kterého spolu s Jovanem Rajičem, V. Karadžičem a Simou Milutinovićem řadí k významným obrozencům, jež „první rozvinuli prapor osvěty“.

O D. Obradovići měl Jireček první informace přirozeně ze Šafaříkova spisu *Geschichte der südslawischen Literatur*, který vydal jeho otec po Šafaříkově smrti.⁵⁶ Jireček z něj cituje rozsáhlou pasáž, v níž Šafařík hodnotí Obradovićevo dílo psané „obecnou čistou mluvou srbského lidu.“

Četná tvrzení v Jirečkově obširném příspěvku svědčí o tom, že jej Jireček psal po návratu ze své první vědecké cesty na slovanský jih, tj. do Srbska, a Charvátska, na sklonku léta 1874. Popsal ji následujícího roku v Osvětě. O tom však pojednáme dále. V Bělehradě, kde byl hostem svého strýce MUDr. Janka Šafaříka, Jireček získal pravděpodobně Obradovićeovy desetisvazkové spisy, stejně jako např. Karadžičovy vzpomínky, z nichž uvádí celé pasáže.⁵⁷

Obradovićeovu složitou životní cestu Jireček popsal na základě jeho autobiografického díla *Život i priključenja Dimitria Obradovića, narečenoga u kaludjerstvu Dosithea, njim istim spisana i izdana* s cílem ukázat na velikost tohoto „nejušlechtilejšího muže národa srbského“, který na poli srbské literatury, jak praví P. Šafařík, „byl zjev svého druhu jediný“.

Oba Jirečkovy příspěvky, o nichž jsme psali, zapadly dobře do obsahu Lumíra za rok 1874. V něm totiž byly uveřejněny mj. také Kapperovy rozsáhlé epické skladby z jeho Černoohorských guslí a z Kneze Lazara i jeho překlady srbských lidových písní, Holečkovy překlady makedonských a bulharských hajduckých a milostných lidových písní i jihoslovanské lyriky aj.

⁵⁵ Tamtéž, 114.

⁵⁶ Šafařík, P. J., *Geschichte der südslawischen Literatur* I–II, Praha 1864–1865, vydal J. Jireček.

⁵⁷ Obradovićeovy spisy vyšly v Bělehradě v letech 1833–1845 a znovu v roce 1850. Karadžičův spis *Pravitelstvujuščij sovet serbskij za vremena Karađjordžijevo*, Beč (Víděň) 1860.